

LUCIDA

INTERVALLA

PRILOZI ODELJENJA ZA
KLASIČNE NAUKE

31
(1/2005)

FILOZOFSKI FAKULTET
U BEOGRADU
2006

Jelena Savić

Zašto *Teucris* (Cic. Att. I.12–14)?

Apstrakt. U ovom prilogu raspravlja se o nerazjašnjenom pseudonimu *Teucris*, koji se javlja u nekoliko Ciceronovih pisama Atiku.

Ključne reči: Ciceronova pisma, pseudonim, travestija mita.

U tri uzastopna Ciceronova pisma Atiku s početka 61. godine¹ spominje se lice pod imenom *Teucris*: Att. I 12 i 13 *Teucris illa lentum negotium*,² 14 *Τεῦκρις promissa patravit*. Kako se dâ zaključiti iz pisma 12, od tog je lica Ciceron očekivao izvestan novac, i pošto u istom pismu »sluti da će morati da pribegne Konsidiju, Aksiju ili Seliciju«, zelenašima, pretpostavlja se da se Ciceron i od »Teukride« nadao pozajmici, jer mu je novac bio potreban za kuću na Palatinu.

Teucris je vrlo verovatno pseudonim;³ njima se Ciceron i inače služi.⁴ Postavljaju se dva pitanja: ko se krije iza imena *Teucris*, i šta je smisao toga pseudonima. Ta pitanja su povezana, ali su takvoga karaktera da se drugo pitanje može rešavati i bez konačnog odgovora na prvo.

Početak pisma 12 mogao bi ukazivati na to da novčana transakcija koju Ciceron ima da obavi sa »Teukridom« stoji u vezi s njegovim kolegom u konzulatu Gajem Antonijem (PW 19):

Teucris je stvarno gnjavator... Ništa bezočnije, podmuklije i gnjavežnije video nisam... Sami izgovori i zavlačenja. Nego, možda da pustim stvari svojim tokom. Pompejeva prethodnica mi javlja da će Pompej otvoreno pokrenuti

¹ Izdanja s komentarom: R. Y. TYRRELL—L. C. PURSER, *The Correspondence of M. Tullius Cicero*, I, Dublin—London 1904³ (=T-P); D. R. SHACKLETON BAILEY, *Cicero's Letters to Atticus*, I, Cambridge 1965 (=SB).

² Za takvu upotrebu reči *negotium* up. Cic. Att. VI 1,13 [*Scrofa*] *est ... lautum negotium*; Q.fr. II 12,4 *Callisthenes quidem vulgare et notum negotium*; Red. sen. 14 *elinguem, tardum, inhumanum negotium Cappadocem ... dices*.

³ SB 297 principijelno dopušta i mogućnost da je *Teucris* pravo ime nekog nepoznatog lica. Žensko ime *Teucris* potvrđeno je u P. Stras. 1, 23 [...] ἡ καὶ Τεῦκρις i možda u CIL VI 15715 *Clodia Te<u>cris*.

⁴ Up. Att. II 3 *Epicrates*, 14, 16, 17 i 23 *Sampsiceramus* (za Pompeja). Druge primere ću spomenuti kasnije.

pitanje Antonijeve zamene, a istovremeno će pretor izneti tu stvar pred narod.

Slučaj je takav da ja tog čoveka ne mogu braniti a da ostanem neokaljan...

Iz istog perioda sačuvano je i jedno pismo Antoniju (*Fam.* V 5), u kome Ciceron izokola traži protivuslugu za sve što je učinio i što tek treba da učini za Antonija.⁵ Na osnovu svega toga može se dosta pouzdano tvrditi da novac koji Ciceron treba da dobije dolazi od Antonija. Stariji komentatori su stoga smatrali da se iza imena *Teucris* krije lično Antonije, kojem je ovde prišiven uvredljiv nadimak.⁶ Naprotiv, pisci dva iscrpna modernija komentara, T-P i SB, veruju da je *Teucris* samo posrednik između Antonija i Cicerona. Za tu pretpostavku T-P navode dva argumenta: prvo, što Ciceron referiše na »Teukridu« zamenicom ženskog roda (12,1 *nihil ego illa impudentius vidi*); drugo, iz toga što je malo iza pseudonima *Teucris* Antonije spomenut pravim imenom T-P izvode da bi prethodno poigravanje pseudonimom bilo besmisleno.⁷ SB smatra da najjači pokazatelj leži u rečima koje Ciceron pripisuje »Teukridi«, *Tito mandavi*; pozivajući se na *Fam.* V 5, gde Ciceron spominje Antoniju Atika imenujući ga *T. Pomponius*, SB izvodi zaključak da Antonije i Atik nisu bili u takvim odnosima da bi se mogli jedan drugome obraćati, kao ovde, samo ličnim imenom. Eliminišući Antonija i s njime obavezu da *Teucris* bude muškarac,⁸ SB predlaže dve žene kao moguća rešenja: suprugu Publija Sestija,⁹ ili suprugu samoga Antonija. Za smisao pseudonima *Teucris* on ne nudi nikakvih daljih objašnjenja.

Svoje objašnjenje pseudonima *Teucris* nadovezaću na razmišljanje jednog starog komentatora. Bosius¹⁰ nije sumnjao u »Teukridin« iden-

⁵ Ciceron je već branio Antonija 62. godine (*Fam.* V 6,3), a početkom 61. spremale su se nove optužbe zbog Antonijevih zloupotreba u Makedoniji.

⁶ Up. SB 297.

⁷ T-P 192. Ali za upotrebu pravih imena uporedo sa pseudonimima up. *Att.* I 18,3, gde su pseudonimi očitó upotrebljeni ne iz diskrecije nego samo šale radi.

⁸ Te se obaveze verovatno držao Pape (W. PAPE, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, Braunschweig 1911³), koji navodi Τεῦκρις -ιδος kao »erdichteter Namen«, pa mu dodeljuje *muški* rod. Ali ovo ne bi bio izolovan slučaj gde Ciceron iz podsmeha govori o muškarcu u ženskom rodu (npr. *Att.* I 14,5 *filiola Curionis*, »Kurionova kćerčica«, čime referiše na Kurionovog (*PW* 10) sina).

⁹ To rešenje predložili su i T-P, 192.

¹⁰ Obaveštavam se iz Verburgiusovog folio-izdanja Cicerona (Amsterdam 1724),

titet: on je bio uveren da se radi o Antoniju, s tim što je pseudonim objašnjavao ovako: da bi se podsmehnuo Antoniju zbog nedavnog neuspeha protiv Tračana i Dardanaca, Ciceron ga naziva Teukrom, što znači Dardancem;¹¹ otrov je u tome što rimski vojskovođa posle *uspešnog* ratovanja nosi nadimak po zemlji i narodu koji je pokorio, a šala bi bila utoliko oštrija što je, desetak godina ranije, Gajev brat Marko Antonije (PW 29) u borbi protiv pirata pretrpeo veliki neuspeh kod Krita i time stekao posprdni nadimak *Creticus*.

Bosiusova pretpostavka zasniva se na identifikaciji *Teucris* = Antonije, i zanemaruje to što kod Cicerona ne stoji *Teucer* nego *Teucris*. Ja mislim da se, bez obzira na identitet Ciceronove »Teukride«, sam pseudonim može rastumačiti jednostavno kao »Troja«. Grčka reč *Τευκρίς*, -ίδος obično je pridev ženskoga roda (»trojanska«: ἡ Τευκρίς γῆ), ali se ponekad javlja i imenički.¹² Ime »Troja« odgovaralo bi čoveku kojega treba (dugo i mukotrpno) opsedati¹³ ne bi li se postigao uspeh.¹⁴ Prišivanje takvih imena Ciceronov je manir. Tragajući samo za imenima iz trojanskog ciklusa, u prve dve knjige pisama Atiku nalazimo zavodnika Parisa, prevarenog muža Menelaja i njegovog brata Agamemnona (I 18),¹⁵ gospođu Kravooku (I 29, II 14 *βοῶπις*, 23 *boopis*),¹⁶ i Telepil, grad Lestrigonaca (II 13).¹⁷

opremljenog jedinicama iz mnogih starijih komentara.

¹¹ Dakle, sa osloncem na staro verovanje u srodstvo istočnobalkanskih plemena s maloazijskim; up. Hdt. V 13,122 i VII 20,75.

¹² Steph. Byz. *Ethn.* 618,19–20 (Meineke) λέγεται καὶ Τευκρίς θηλυκῶς ἡ Τροία; 638,12–13 Τροία ... ἡ πρότερον Ἰδαία, εἴτα Τευκρίς; Herod. *Pros. cath.* Gr. Gr. III 1, 98,16–17 Τευκρίς ἡ Τροία; *Anth.* XV 26 (tzv. Dosijadin *Žrtvenik*) 18 ἐς Τευκρίδ' ἀγαγον τριπόρθητον.

¹³ Ne zna se koliko je Ciceronova »opsada Troje« dotad već trajala. Verovatno ne duže od godinu dana, tj. otkako je Ciceron ustupio Antoniju provinciju.

¹⁴ To tumačenje bi zahtevalo da se u pismu 14 čita *Τευκρίς*, ne *Τεύκρης*, mada u rukopisnoj predaji stoji jedino ovaj drugi oblik. No, teško da je akcentuacija grčkih reči u Ciceronovim pismima autentična.

¹⁵ Iako u toj prilici preljuba, izgleda, nije bila jedini razlog sukoba; v. SB 331.

¹⁶ Smatra se da je to Klodija, koja je Herin epitet zaslužila pre svega zbog incestuoznog odnosa sa bratom.

¹⁷ Tj., po verovanju, *Formiae*.

Ako bi se »Troja« prihvatila kao tumačenje pseudonima *Teucris*, Ciceronova igrarija ne bi bila originalna. Takva postoji u Plautovim *Bakhidama*, gde rob Hrisal, pripremajući se da izvuče novac od svoga gospodara, govori ovako:

Dva brata Atrida slove da su učinili velik podvig kad su Prijamov rodni grad, božanskom rukom obzidani Pergam, potčinili pomoću oružja, konja, vojske, vrsnih boraca i hiljade lađa, i to posle deset godina. Ali ništa to nije u poređenju s tim kako ću ja *osvojiti* svoga gospodara, bez lađa, bez vojske i bez tolikih junaka.¹⁸

Potom zaziva gospodara rečima *o Troia, o patria, o Pergamum, o Priame periisti senex*,¹⁹ da bi nešto kasnije, razdeljujući uloge učesnicima i žrtvama predstojeće prevare, gospodaru eksplicitno dodelio ime »Ilij« (*nostro seni huic stolido, ei profecto nomen facio ego Ilio...*),²⁰ kojim će ga i nadalje zvati.²¹ Može se pretpostaviti da je slična scena sa sličnim tekstom postojala već u predlošku *Bakhida*, Menandrovoj komediji Δις ἑξάπατων, iako joj u sačuvanim fragmentima nema traga.

Summary

In *Att.* I 12–14 Cicero uses *Teucris* to refer to an unidentified person from whom he had been hoping for a substantial loan. Without solving the identity problem, the author argues that the nickname itself means 'Troy', i.e. 'the Unconquerable'. Humorous uses of this and other names involved in the Trojan myth can be traced back to earlier Latin literature.

¹⁸ Pl. *Bac.* 925–930.

¹⁹ Ibid. 933.

²⁰ Ibid. 945–948: »Ovom našem tupavom starcu naravno dajem ime Ilij; vojnik neka bude Menelaj, ja ću Agamemnon, ali i Laertov Odisej; Mnesiloh nek bude Aleksandar, jer će doneti propast svome zavičaju: on je odveo Helenu, i ja sad zbog toga opsedam Ilij.«

²¹ Ibid. 956, 987.

Sadržaj sveske 31 (1/2005)

BORIS PENDELJ Sme li govornik da iskaže bes i prezir?	5
DRAGANA DIMITRIJEVIĆ Portret Publija Klodija u Ciceronovoj besedi <i>Pro Sestio</i>	13
JELENA SAVIĆ, MILICA KISIĆ, NOEL PUTNIK Tri Ciceronova pisma Atiku	31
NOEL PUTNIK Upotreba grčkog jezika u Ciceronovim pismima Atiku	53
MILICA KISIĆ Ego tecum tamquam mecum loquor (Cic. <i>Att.</i> VIII.14): O jeziku Ciceronove prepiske sa Atikom	66
JELENA SAVIĆ Zašto <i>Teucrís</i> (Cic. <i>Att.</i> I.12–14)?	73